

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.03.2025).

5. Романюк Я.М. Судова правотворчість в умовах реформування правосуддя, роль Верховного Суду України. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 12. С. 17–23.

6. Рубан Е. М. Окремі аспекти вирішення питання відводу (самовідводу) судді. *Приватне та публічне право*. 2020. № 4. С. 45–49.

7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 05.03.2025).

8. Ясинок М. М. Інститут відводу – яким йому бути? *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 6. С. 46–51.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-23>

Васецький В. Ю.,

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник

Інституту держави і права імені В. М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ЗАХИЩЕНІСТЬ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК УМОВА ІСНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Забезпечення рівності націй, народностей, окремих груп населення, та пов'язаних з цією обставиною процесів є одним з ключових елементів розвитку сучасного суспільства та сучасної держави. Як це не прикро наголошувати у ХХІ ст., останні події, що пов'язані із зазіханням РФ на інші суверенні держави, жакливі загарбницька війна проти України, свідчать, що існування імперій з людиноненавистницькою ідеологією і відповідним втіленим у свідомість населення пропагандистським менталітетом, потребують створення міцних механізмів протидії на міжнародному рівні. В Україні ще на першому етапі війни з РФ у 2014 році ці процеси безпосередньо торкнулися кримськотатарського народу. Для осмислення такої об'ємної протидії агресії існує нагальна необхідність звернутися до історичних витоків сучасного цивілізованого погляду на світ. В цьому напрямі одним з головних досягнень є звернення до процесу забезпечення прав

і свобод людини, найбільший прояв якого був обумовлений жахливими наслідками Другої світової війни.

Історико-правовий процес розвитку прав та свобод є складним аспектом правової науки. Цей процес постає у вигляді історичних явищ, що прогресують і знаходять свій вияв в існуванні формально рівних осіб. Можна з впевненістю сказати, що саме цей процес став початком забезпечення прав людини, ступінь розвиненості яких визначається рівнем розвитку права у відповідному суспільстві [1, с. 137].

У III–IV ст. на Північному Причорномор'ї з'явилися шанувальники християнства, у IV ст. оформлюється християнська громада. Але і тоді прибічників нового віровчення ще було небагато, розповсюджувалося нелегко, довгий час співіснуючи з поганцями. Наукове значення та зміст ідеї природно-правової рівності та свободи всіх людей отримали і в християнстві. Зародившись в епоху рабовласництва, християнство виступило як релігія свободи та відіграло значну роль у формуванні універсальних понять прав людини. Згідно з канонами християнства, усі люди є рівними як “Діти Божі”. Вищезгаданий постулат розглядається як загальна рівність та асоціюється з загальною свободою. У християнському вченні зазначається: “Закон Христов є закон досконалий, закон Свободи, але даний не рабам, але дітям Божим, котрі спонукають не рабським страхом, але живуче в ній любов'ю Христовою” [2].

Кримські татари сформувалися як народ у Криму і є нащадками різноманітних народів, що жили в Криму у різні історичні епохи. Основу антропологічного типу становлять представники європеоїдної раси. Найважливіша роль у формуванні кримськотатарського народу належить західним кипчакам, відомим в українській історіографії під ім'ям половців. Кримські татари за етнічним походженням є східно-європейським тюркським народом, що історично сформувався в Криму.

Остаточно процес формування народу завершився в період Кримського ханства. Хоча історичну державну основу йому надали монголо-татари, проте вони через меншу численність розчинились у місцевому населенні.

Кримські татари в основному прийняли іслам в XIV столітті, і після цього Крим став одним з центрів ісламської цивілізації в Східній Європі. Панування Золотої Орди було в цілому обтяжливе для народів, що населяли Крим, тому вже с початку XV століття в Криму з'явилися тенденції до від'єднання від Золотої Орди. Фактичну незалежність Криму від Золотої Орди відраховують з початку правління на півострові Джаніке, дочки хана Золотої Орди Тохтамиша.

Кримське ханство часто брало участь у конфліктах на боці тієї чи іншої держави або саме було стороною військового конфлікту. У таких випадках кримськотатарська армія брала участь у походах на чолі з ханом. Одним з відомих є похід 1571 року, який закінчився

взяттям Москви, при цьому сам Іван IV Грозний втік з міста і не з'явився після підпалу передмістя Москви. Причиною цього походу було захоплення Іваном IV Казані та Астрахані. Доба Кримського Ханства – це період розквіту кримськотатарської культури, мистецтва та літератури.

Радянська влада у 1944 р. нанесла такий удар по кримськотатарському народу, який став однією з головних трагедій у кримській історії. 18 травня 1944 р. за наказом Сталіна весь кримськотатарський народ був звинувачений у колабораціонізмі та депортований з Криму. Загалом депортували 193 865 кримських татар.

Тільки після отримання у 1991 р. Україною своєї незалежності склалися умови для повернення кримськотатарського народу на батьківщину. Верховна Рада України своєю постановою від 12 листопада 2015 року визнала депортацію кримських татар 1944 року геноцидом і проголосила 18 травня Днем пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу [3].

Починаючи з цього періоду історія кримськотатарського народу тісно зв'язана з подіями і напрацюваннями, що мали місце в Україні. При всіх негараздах, складнощах росту молодій державі, одними з головних досягнень у напрямі приєднання до традицій цивілізованого світу був цілий ряд кроків, що спрямовані назустріч до людини, її гідності.

Конституційно-правовий статус захищеності людини відображений по суті на всіх рівнях. У Конституції України у ст. 3 наголошується: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [4].

Права людини захищені також і на міжнародному рівні завдяки приєднанню України до відповідних міжнародних договорів, які мають вищу юридичну силу. На європейському просторі значну роль відіграє Європейський Суд з прав людини, повноваження якого визначені у Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини [5]. Відповідно до положень Конвенції держава повинна не лише мати законодавство, яке найповніше забезпечує дотримання конвенційних прав та свобод, а й вживати всіх необхідних заходів для того, щоб воно реально діяло.

Тому не викликає сумнівів, що з перемогою України у боротьбі з російським агресором кримськотатарський народ знову повернеться на батьківщину, де кожна людина матиме свої законні права, як це повинне належати вільній і захищеній людині.

Список використаних джерел:

1. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України* / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. *Серія І. Дослідження та реферати*. Вип. 20. Львів : Край, 2009. 292 с.

2. Иак. 1, 25.

3. Про визнання геноциду кримськотатарського народу: Постанова Верховної Ради України № 49–50 від 12.11.2015 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. Ст. 469.

4. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення 19.03.2025).

5. Конвенція про захист прав і свобод людини (ETS No. 5) із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К. : Парламентське видавництво, 2000. 656 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-24>

Волохов О. С.,
*кандидат юридичних наук,
докторант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

КОНВЕНЦІЙНІ ОРГАНИ ООН У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Забезпечення прав і свобод людини стало головним завданням для всього міжнародного співтовариства, яке визначає спрямованість міжнародної політики. Можна сказати, що визнані міжнародним співтовариством універсальні права людини формують цінності та принципи демократичного розвитку держав.

Нова ера міжнародного захисту прав людини настала після створення системи механізмів міждержавного контролю за дотриманням державами своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері прав людини. На думку О. Рудневої, вагоме значення у цій системі займають